

שער ראשון

דמוקרטיה

כיצד?

<p>שלום, חבר.</p> <p><small>President Bill Clinton Republic of Illinois</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister David Cameron Great Britain of Great Britain</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister David Cameron Republic of Ireland</small></p>
<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of the State for Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Foreign Affairs, Israel Israel</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Education & Higher Education Republic of Ireland</small></p>
<p>שלום, חבר.</p> <p><small>President Bill Clinton United States of America</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister Tony Blair European Union of Great Britain</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister Tony Blair European Union of Great Britain</small></p>
<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>President Bill Clinton Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister David Cameron Republic of Ireland</small></p>
<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister David Cameron Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister David Cameron Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister David Cameron Republic of Ireland</small></p>
<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister David Cameron Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>
<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Prime Minister David Cameron Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>
<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>
<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>	<p>שלום, חבר.</p> <p><small>Minister of Health & Welfare Republic of Ireland</small></p>

עקרונות הדמוקרטיה

הסכמה היא עקרון-יסוד חשוב ומרכזי במהותה של חברה דמוקרטית. ללא הסכמה, מתערער - חלילה - הבסיס לקיומה של חברה דמוקרטית.

אך, נשאלת השאלה, מה הוא העיקרון, או מה הם העקרונות, שעליהם צריך להסכים? איך אפשר ליצור הסכמות בחברה כמו זו שבה אנו חיים ואשר אנו חלק ממנה: חברה רב-גונית, כה רב-גונית עד שהפלוגתות בתוכה מאיימות לשסעה?

המפתח לתשובה הוא, בין השאר, בהכרה כי ניתן לקיים חיים משותפים והרמוניים גם מתוך תפישה רב-תרבותית, המאופיינת בריבוי קולות ובשמירת מאפייניהן וייחודיותן של הקבוצות השונות שמרכיבות את החברה הישראלית. הכרה זו, בכוחה להביא לפתיחת ערוצי תקשורת בין הקבוצות השונות המרכיבות את החברה הישראלית; ערוצים שיובילו ליצירתו של מרקם חברתי עשיר ומגוון, שיעמיד לו כמטרה לבסס הסכמות לאורם של העקרונות הדמוקרטיים.

ובכן, מה הם הנושאים אשר יש להסכים עליהם? אלו הם העקרונות, אשר יש לנסות ולגבש? היכן מתפתל הקו העדין, המפריד בין אי-הסכמה - שהיא בעלת צביון חיובי, המאפשר חיים בצוותא - לבין מחלוקות עמוקות עד כדי שסע? מה בין אי-הסכמה לגיטימית לבין פילוג המוביל אל חיי הסתגרות או אף אל האלימות?

בחרנו להתמודד עם שאלות אלה, בפרק זה המייצג תהליך חינוכי ארוך-טווח. יחדיו נבחן את צורת-השלטון של החברה הישראלית, הדמוקרטית: נבדוק זאת על רקע הבעיות של חברה במחלוקות, של רב-תרבותיות, של אופני-התנהגות אלטרנטיביים. נבקש דרכים לגשר על-פני פערים, מחלוקות ושסעים.

כיצד לקיים חברה במחלוקת 7 דילמות מבקשות הכרעה

מטרה

לבחון כיצד אנו מתמודדים עם מחלוקות, ולנסח כללים אשר יסייעו לנו בכך.

הנחיות

הכיתה תחולק לקבוצות קטנות; בכל קבוצה - שבעה תלמידים לכל היותר. כל קבוצה תקבל "דילמה" - סיטואציה ובה מחלוקת הדורשת הכרעה. על חברי הקבוצה לגבש החלטה קבוצתית משותפת ולהציגה במליאה.

בכל קבוצה ימונה אחד התלמידים ל"תצפיתן". תפקידו: לבחון את דרך עבודתה של הקבוצה, ולשים לב להתפתחות יחסי-הגומלין בין הרוב לבין המיעוט. זהו תפקיד חשוב ומורכב; מומלץ להקפיד בבחירת התלמידים המתאימים ביותר לתפקיד זה. [ראו נספח: דף הנחיות לתצפיתן].

להלן תיאורי הדילמות. ראוי לבחור בהן על-פי התאמתן לכיתה ועל-פי העניין שהן צפויות לעורר בקרב התלמידים.

דילמה:

אביו של יואב עובד בחברת מחשבים גדולה. הוא קיבל הצעה מפתה מן הממונים עליו: לנסוע לגרמניה, לשליחות בת מספר שנים, ולנהל שם את סניף החברה המשגשג והמתפתח. זהו קידום משמעותי עבורו, שבצידו משכורת גבוהה.

אמו של יואב שמחה על ההזדמנות, לצאת קצת מ"סיר-הלחץ" הישראלי ולהתרחק קצת מהפוליטיקה ומהמילואים.

לעומת זאת, יואב ואחותו מתנגדים להצעה התנגדות נחרצת. הם טוענים בלהט שלא יסכימו לחיות בגרמניה, שממנה נמלטו אך בקושי סבא וסבתא לפני השואה. המשפחה מתכנסת לקבל החלטה.

דילמה:

בבית-ספרה של ענבל, תלמידי י"ב יוצאים מדי שנה לשבוע גדנ"ע. בשבוע זה הם מתנסים בשדאות ובשימוש בנשק.

ענבל מחזיקה בעקרונות פציפיסטיים, ובשום אופן אינה מוכנה להשתתף ב"משחקי הצבא" של הגדנ"ע. היא שוחחה על כך עם מחנכת הכיתה; זו הבהירה לה כי כל תלמידי השכבה, ללא יוצא מן הכלל, חייבים להשתתף בשבוע הגדנ"ע - וכי היעדרות ממנו תגרוור עונש. ענבל מתקשה להחליט כיצד תנהג.

דילמה:

בשיכון ג' גרים דתיים וחילוניים, בשכנות טובה. לאחרונה, נפתח בשכונה קניון מפואר, ובו חנויות, מסעדות ובתי קולנוע; בתי-העסק פועלים גם בשבת, ומושכים קהל רב.

ועד-השכונה קיבל כמה פניות מאת תושבים דתיים, התובעים לסגור את הקניון בשבתות ובחגים; הם טוענים שחילול השבת והחג מפריע להם מאוד, ושזוהי פגיעה בהסדר הקיים מזה שנים.

לעומתם, התושבים החילוניים טוענים כי בדרישת הדתיים יש ניסיון להפר את יחסי השכנות הטובים ולכפות את חוקי ההלכה בצורה שרירותית. לדבריהם, הפעילות בקניון בשבת אינה צריכה לעניין כלל את הדתיים. ועד-השכונה (שבו דתיים וחילוניים יחדיו) מתכנס לדון בטענות.

דילמה:

המחנכת נכנסה אל הכיתה ושאלה: מי מעוניין ליטול חלק באירגון אירועי יום-הזיכרון לחללי צה"ל. עידו קפץ ממקומו, ונענה מייד. במוחו היה רעיון יחיד: חייבים לנצל את הטקס כדי למחות נגד מדיניות הממשלה, אשר - לפי דעתו של עידו - מכשילה את תהליך השלום, ועלולה להוביל לשפיכות-דמים מיותרת. שאר מארגני הטקס התנגדו בתוקף להצעתו של עידו. עידו מתקשה להחליט: האם לנהוג בנחישות, ולהביע את מחאתו בכל מחיר - או להשלים עם דעתם של חבריו?

דילמה:

אילנה, עורכת העיתון של בית-הספר, ראינה את פעיל הימין הקיצוני אריאל בן-דודן. בריאיון, בן-דודן תוקף בחריפות את הממשלה, שלדבריו מנהלת מו"מ עם רוצחים ומפקירה את בטחון אזרחיה. משנודע למנהלת בית-הספר על תוכן הריאיון, היא זימנה למשרדה את אילנה, והודיעה לה כי לא תסכים בשום אופן לפירסומו. לא הועילו טענותיה של אילנה בדבר חופש-הביטוי והעצמאות שהובטחה לה בתפקידה כעורכת. נסערת, כינסה אילנה את חברי מערכת העיתון ושאלה לעמדתם: האם להישמע לדרישת המנהלת - או לפרסם את הריאיון, בניגוד לדעתה?

דילמה:

מאז החליט ערן לחזור בתשובה, גברו החיכוכים בינו לבין הוריו. אמו מתקשה מאוד לשמור על כשרות; אך היא משתדלת לעשות זאת - לאחר שערן הבהיר כי לא יוכל לאכול בבית, אם לא יוכשר המטבח. עתה פנה ערן להוריו בתביעה נוספת - לשמור שבת. הוא התלונן כי אינו יכול לשמור את השבת, כאשר מסביבו בני הבית שומעים מוסיקה, צופים בטלוויזיה או נוסעים לטייל. לעומתו, טוענים הוריו כי השבת אינה רק יום מיוחד לערן - זהו גם יום המנוחה שלהם, והם רשאים לבלות בו כרצונם. המשפחה מגיעה לעימות שמאיים על שלמותה, ומתכנסת לקבלת החלטות.

דילמה:

מדי שנה, מועצת-התלמידים מארגנת מסיבת-סיום ומזמינה אמנים נערצים להופיע בבית-הספר. השנה, אין כל ספק: "החברים של שמיל 10" היא הלהקה הפופולרית ביותר; משאל בקרב התלמידים העלה כי כולם מעוניינים שתבוא להופיע. ראש מועצת התלמידים פנה למנהלת הלהקה, וסיכם עמה על תאריך להופעה ועל מחיר. אך לפתע התעוררה בעיה בלתי צפויה: ועד-ההורים, המשתתף במימון מסיבת-הסיום, הודיע כי לא יסכים שהלהקה תופיע בבית-הספר, משום ששיריה קוראים לשימוש בסמים. המסיבה כולה נמצאת בסכנת ביטול. מועצת-התלמידים מתכנסת לדיון-חירום מיוחד: האם להזמין להקה אחרת, או לצאת למאבק נגד ועד-ההורים? ואם מאבק - מאיזה סוג, ומה הם גבולותיו?

עם תום הפעילות בקבוצות, תתכנס הכיתה למליאה. כל קבוצה תציג בקצרה את הכרעתה ונימוקיה.

אין הכוונה למקד את הדיון בהכרעה עצמה, כי אם לבחון את דרך עבודתן של הקבוצות.

התצפיתנים:

לאחר הדיון במליאה, יציגו התצפיתנים את מסקנותיהם. יתר חברי הקבוצות יוכלו להתייחס לדברים ולבטא את תחושותיהם.

- חשוב להפנות את תשומת-הלב לדינמיקה שהתפתחה בקבוצות - ולהעלות שאלות; למשל:
- ✓ האם שררה הסכמה בין חברי הקבוצה, או שהתעוררה מחלוקת חריפה? כיצד התמודדו עם המחלוקות?
 - ✓ כיצד התנהל הדיון: האם באווירה תרבותית, או מתוך מתח ובצעקות?
 - ✓ האם היו שעירערו על עצם הלגיטימיות של טענות מתנגדיהם?
 - ✓ באלו קשיים נתקלו המתדיינים?
 - ✓ האם כל תלמיד/ה חש/ה שהצליח/ה לבטא את עמדתו/ה?
 - ✓ האם ההחלטה שהתקבלה משקפת את מיגוון הדעות שבוטאו בקבוצה?
 - ✓ מה ראוי לשפר בדרך יישוב המחלוקות?

לאחר שהתלמידים התנסו במצב שבו היו צריכים לקבל החלטה משותפת, ובעקבות ניתוח דרך עבודתם - יוטל עליהם לגבש כללים להתנהגות במצבי מחלוקת ועימות.

לשם כך, ניתן להציג למליאה שאלות כגון:

- ✓ מה אפשר לעשות כדי לפתור את הקשיים בהם נתקלתם, וכדי לסייע בגיבוש ההחלטה?
- ✓ כיצד כדאי לפעול, בכדי להקל את ההתמודדות עם מחלוקות בקבוצה?

מומלץ לכתוב את דברי התלמידים על הלוח, כך שיוכלו לבחון אותם ולהתייחס אליהם. מתוך התגובות השונות, יש לנסות ולעצב כללים מעשיים שיוכלו לסייע בעת מצבי עימות. דוגמאות:

- חשוב לאפשר לבעלי העמדות השונות לבטא את דעתם, גם אם היא שונה מדעת הרוב.
- יש לשמור על כללים של תרבות דיון, גם כאשר המחלוקת חריפה.
- יש לכבד דעה המנוגדת לעמדתך, ולהימנע מלפקפק במניעיו של המחזיק בה.
- ראוי להגיע לפשרה, שתביא על סיפוקם את בעלי הדעות השונות.
- הכרעת רוב, המחייבת את המיעוט, תשמש פתרון במצבים שבהם לא התגבשה פשרה.
- החלטה שהתקבלה מחייבת את כולם, גם את מי שהתנגד לה תחילה.

כמובן, ניתן לנסח עקרונות אחרים. רצוי להרבות בכללים אופרטיוויים, ולא להסתפק בהצהרות מופשטות. הרמה המעשית חשובה מן המישור העקרוני: יש לנסח "כללים" שניתנים ליישום במציאות.

- לאחר שהציעו התלמידים רשימה ארוכה של כללים להתמודדות עם מצבי מחלוקת - יש לדון בכללים השונים, ולבחון את היתרונות ואת החסרונות שבכל אחד מהם. ניתן להעלות לדיון שאלות, כגון:
- ✓ אלו מן הכללים נראים קשים למימוש? מדוע?
 - ✓ אלו כללים מתאימים למסגרת מסוימת (כמו משפחה), אך אינם הולמים מסגרות אחרות (עיר או מדינה)?
 - ✓ האם ניתן ליישם את הכללים בכל מצבי המחלוקת, או שמא ישנם עימותים שחריפותם איננה מאפשרת להסתייע בכללים לשם פתרוןם?

היבט חשוב נוסף: הזיקה בין הכללים שניסחו התלמידים לבין עקרונות הדמוקרטיה.

חשוב לכדוק, האם הכללים מבטאים עקרונות מהותיים לכל חברה דמוקרטית: סובלנות, פלורליזם ומיגוון של דעות, הצבת כבוד האדם וחירויות הפרט בראש סדר-העדיפויות, הכרעת הרוב תוך הגנה מרבית על זכויות המיעוט, פתרון סכסוכים בדרכי שלום, קביעת מדיניות רק על-ידי שימוש במנגנונים הדמוקרטיים, ועוד.

- אפשר להתמודד עם הנושאים גם ברמה האישית. יש מקום לשאול:
- ✓ עד כמה כל תלמיד/ה חש/ה מחויב/ת לכללים שנקבעו?
- ✓ האם יוסיפו לדבוק בהם, גם במחיר פגיעה באמונה וביקר להם?
- ✓ מה הוא הגבול, שמעבר לו יחדלו לנהוג לפיהם?

דף הנחיית לתצפיתנים

במהלך הדיון שיתנהל בקבוצה, יוטל עליך תפקיד מיוחד: לצפות בעבודת חברי הקבוצה ולשים לב למערכות היחסים ולדינמיקה שמתפתחת בקבוצה. חשוב שלא תתבלט/י בתפקידך זה - כדי לא להשפיע על אופי היחסים בין חברי הקבוצה, ועל הדרך בה מתנהל הדיון. השתדל/י להיות "רואה ואינו נראה".

במהלך התצפית, יש לשים-לב במיוחד לעניינים הבאים:

- ✓ האם יש הסכמה בין חברי הקבוצה, או אולי מתגבשות "תת-קבוצות" המבטאות עמדות שונות?
- ✓ האם ניתן להצביע על יחסי רוב ומיעוט ברורים?
- ✓ האם מישוהו מחברי הקבוצה "תופס פיקוד", ומנסה להשליט את עמדתו? אם כן - כיצד האחרים מגיבים?
- ✓ האם יש תלמידים שאינם מצליחים בכלל להתבטא? מדוע?
- ✓ האם האווירה בקבוצה היא טובה או קשה ולוחמנית?
- ✓ האם נימת הדיבור עולה? האם הגיעו הדברים עד כדי צעקות?
- ✓ האם מישוהו מחברי הקבוצה מתייחס לעמדת חבריו כאל עמדה בלתי-לגיטימית?
- ✓ האם מישוהו מחברי הקבוצה מפקפק בכשרות מניעיהם של בעלי עמדה נוגדת?
- ✓ כאשר מתקבלת החלטה, האם נראה כי מרבית החברים שבעי-רצון?
- ✓ האם החלטה שהתקבלה גורמת לחלק מהתלמידים לעבור על עקרונותיהם?

צבעי הקשת

על הדומה והשונה זמה שביניהם

רקע

בפתחו של האלף השלישי, החברה הישראלית נתונה במחלוקות ובמתחים בין קבוצות שונות בשאלות קיומיות: תהליך השלום, זהות יהודית ותרבותית, פערים כלכליים ועוד. מציאות זו מחייבת אותנו לבחון את המרכיבים של המכנה-המשותף, וכן את הדרכים ואת הכלים הדרושים לחיים משותפים - למרות המחלוקות.

מטרה

לגבש כללי חיים משותפים לקהילה המורכבת מקבוצות שונות.

מבנה התכנית

התכנית מתייחסת לפעילות חינוכית בת שלושה שלבים, שניתן להקדיש לה שני שיעורי-כיתה לפחות. בסוף התוכנית תיערך תחרות כרות בית-ספרית וארצית, שעיקרה ביטוי חזותי לתוצרי הפעילות.

שלב א: הפעלת פתיחה - טיול בין כוכבים

...התלמידים יקבלו חמש "גלויות" אשר גיא - תרמילאי מישראל, שערך טיול בין... כוכבים בגלקסיה - שלח אל חברתו, שנשארה בכדור-הארץ. בכל כוכב, המטייל נתקל במנגנון שלטוני אחר; כלומר - כללים אחרים לחיים משותפים בחברה. מיגוון הכללים בכוכבים משתרע למן חופש מוחלט והעדר מנגנון שלטוני כלשהו בכוכב אחד - ועד למערכת הבנוי על העיקרון לפיו ההחלטות חייבות להתקבל פה אחד, בהסכמת כולם.

בפתיחת הפעילות, התלמידים יתבקשו לבחור גלויה המתארת את הכוכב שנראה להם - ולנמק זאת.

שלב ב: דמוקרטיה בבית-ספרנו!

בשלב זה יתמודדו התלמידים עם אירועים מחיי בית-הספר: התנגשויות, מסוגים שונים, בין הרוב למיעוט.

◆ התלמידים יבחנו, כיצד היו תושבי הכוכבים השונים פותרים את הדילמות הבית-ספריות.

◆ התלמידים יציעו פתרונות מעשיים משלהם לדילמות אלה, ויגזרו מהם את העקרונות המשטריים שיתחזרו.

◆ על-פי העקרונות שמצאו, התלמידים ינסחו כללים לחיים משותפים בחברה רב-גונית.

◆ תוך כדי הניסיון לפתור את הבעיות הבית-ספריות, יילמדו מושגים מגוונים: עריצות הרוב, זכויות המיעוט, עקרון הרוב ועוד.

שלב ג: אקטואליה ישראלית

התלמידים יקבלו שלושה סיפורי אירועים מהמציאות הישראלית, המתארים התנגשות בין קבוצות שונות.

◆ התלמידים ישתתפו ב"משחק תפקידים", יציעו פתרונות אפשריים ויבחנו אותם לאור העקרונות (שניסחו בשלב הקודם) בנושא: כללים לחיים משותפים בחברה רב-גונית.

שיאה של הפעילות יהיה, כאמור, עיצוב מערך-כיתתי של ייצוג חזותי: זה יתן ביטוי, בכלים עיצוביים ואמנותיים, לרעיונות של התלמידים.

שלב א: הפעלת הפתיחה - טיול בין כוכבים

לאחר שהתלמידים יקראו את הגלויות, יש לקרוא בפניהם את הידיעה הבאה:
"המדענים על פני כדור-הארץ יצאו בהכרזה רשמית: "בעוד חודשיים יפגע אסטרואיד ענק בכדור-הארץ והוא יושמד. ארבעה כוכבי-לכת מוכנים לקלוט אליהם את תושבי כדור-הארץ".

✓ באיזה כוכב-לכת הייתם בוחרים? נמקו את בחירתכם והסבירו גם הסיבה שלא בחרתם בכוכבים האחרים.

📖 רישמו על הלוח את הנימוקים וכן את התוצאה הסופית - כמה תלמידים בחרו בכל כוכב-לכת.

לכל כוכב, בסיפור, יש שיטה משלו לקבלת החלטות משותפות. נסחו עם התלמידים, בתמציתיות, את העיקרון הננקט בכל אחד מהכוכבים.

- א. הכוכב הירוק - אין סמכות שלטונית, לא מתקבלות החלטות משותפות וכל אחד נוהג כרצונו.
- ב. הכוכב האדום - האזרחים מגיעים להחלטות רק בהסכמה כללית, פה אחד.
- ג. הכוכב הכחול - החלטות משותפות מתקבלות בדעת הרוב, אך המיעוט פטור מהחלטות הרוב.
- ד. הכוכב הסגול - החלטות מתקבלות בדעת הרוב, ללא התחשבות במיעוט גם אם הוא נפגע.

שלב ב: דמוקרטיה בבית-ספרנו

לפניכם ארבעה אירועים שהתרחשו בבית-הספר. השאלה הכללית:
✓ כיצד, לדעתכם, יש לנהוג בכל אחד מהמקרים הללו?

אירוע 1:

המחנכת ילדה תאומים. ועד-הכיתה החליט לאסוף 10 ש"ח מכל אחד בכיתה, כדי לשלוח לה זר-פרחים. יש לתלמידים המעוניינים לקנות מתנה משמעותית יותר, ויש כאלה שמעדיפים לקנות לה מתנה אישית.
✓ מה עושים?

אירוע 2:

הוחלט כי כיתה י"א ריאלית תקבל תוספת של שעת-לימודים אשר תוקדש למתימטיקה. ניתנה לתלמידים זכות להכריע, האם התוספת תינתן בשעת אפס או בשעה האחרונה ביום רביעי. רוב תלמידי הכיתה גרים קרוב לבית-הספר, וההיבט של מקום-המגורים אינו משפיע על החלטתם; אך קבוצה קטנה של תלמידים מגיעה מרחוק, באוטובוס, וצפויה להיתקל בקשיים. קבוצת המיעוט מבקשת מהרוב להתחשב בה ולשנות את ההחלטה.
✓ מה היא ההחלטה הראויה?

אירוע 3:

הנהלת בית-הספר הודיעה לשכבת י"ב כי ניתן לארגן "יום כיף" ב'לונה גל'; אולם יש תנאי, והוא השתתפותם של לפחות 70% מהתלמידים. כ-35% מכלל התלמידים הודיעו כי אינם מעוניינים לצאת. מועצת-התלמידים החליטה שהיציאה לטיול היא חובה לכולם, משום שהרוב מעוניינים לצאת. קבוצת התלמידים, שאינם רוצים לצאת, מערערת על ההחלטה של מועצת-התלמידים.
✓ האם במקרה זה, קבוצת המיעוט חייבת לצאת לטיול?

אירוע 4:

בכיתה ט' יש בעיות חברתיות רבות. בניסיון ליצור גיבוש ואווירה טובה יותר, הוחלט לקיים מפגשים חברתיים כיתתיים פעם בשבועיים אחר-הצהריים. נערך משאל, ולאחר שהוברר כי התלמידים ברובם מעדיפים את יום חמישי - הוחלט כי זה יהיה מועד המפגש השבועי. כמה תלמידים, שיש להם חוגים קבועים באותו יום, הודיעו כי לא בטוח שיבואו, משום שאינם רוצים לוותר על החוג שלהם. האם יש פתרון טוב יותר?
✓ האם קבוצת המיעוט צריכה לוותר על החוג, לטובת המטרה החברתית המשותפת?

חלוקה לקבוצות - כל קבוצה תייצג כוכב אחד (מהכוכבים שטייל בהם גיא)

דווחו למליאה

- ✓ מה הוא הפתרון, אשר הכוכב שלכם - בהתאם לשיטת הממשל בו - היה נותן לכל אחת מן הבעיות הנ"ל?
- ✓ איזה פתרון הייתם אתם, אישית, נותנים לכל אחד מן האירועים?

היעזרו בשאלות הבאות:

- ✓ האם בכל מקרה, החלטת הרוב היא החלטה צודקת?
- ✓ האם המיעוט צריך לקבל תמיד את החלטת הרוב?
- ✓ האם יש מקרים שהרוב צריך לוותר למיעוט?
- ✓ האם כל נושא הוא עניין להחלטה משותפת של הקבוצה?
- ✓ האם יש מקרים שהסכמה מוחלטת היא רצויה? תנו דוגמה.

נסחו את העקרונות העולים מן הפתרונות שהצעתם (דוגמה: כאשר המיעוט נפגע, ולקבוצת הרוב יש אפשרות לוותר ולהתפשר - הרוב יתחשב במיעוט). לניסוח העקרונות, ניתן להיעזר במקורות (ראו נספח).

שלב ג: אקטואליה ישראלית

לפניכם אירועים אחדים, מתוך המציאות של החברה הישראלית:

אירוע 1:

קבוצת עניים ומובטלים, בשם "עניי עירך קודמים", החליטה לפתור אחת ולתמיד את בעיית העוני בחברה הישראלית ולצמצם את הפערים בין עניים לעשירים. הם גיבשו את ההצעה הבאה: על משכורותיהם של אנשי העשירון העליון יוטל מס-הכנסה בגובה 70%, והוא יועבר לטובת העניים. בכך תיווצר חברה שוויונית יותר וצודקת יותר. לעומתם, קבוצת בעלי-הון המתקראת "זהב טהור" טוענת: אנחנו לא צריכים לדאוג לעניים! על הממשלה לדאוג להם! כלכלה חופשית היא התנאי לרווחת התושבים!

אירוע 2:

אגודת "חופש חופש תרדוף", הפועלת לקידום ערכי החופש והחירות, פנתה לקבוצת חברי-כנסת והציגה בפניהם הצעת חוק, שמטרתה ביטול חוקי-העזר לשמירת השבת בישראל. הכוונה: לאפשר לכל הגורמים - בתי-עסק, התחבורה הציבורית, בתי-קולנוע, חברת אל-על וכו' - לפעול בשבת. לעומתה, אגודת "שומרי מסורת" טוענת: ביטול הכללים הציבוריים לשמירת השבת יפחית את צביונה היהודי של מדינת ישראל, ויפגע בציבור הדתי.

אירוע 3:

קבוצת סטודנטים, "החופש ללמוד", קיימה הפגנה סוערת מול משכן הכנסת. הם מחו על העוול שנגרם להם, לטענתם, כתוצאה מכך שסטודנטים עולים-חדשים אינם חייבים לעמוד בתנאי-הקבלה המהווים תנאי לימודים בחוגים יוקרתיים. לדבריהם, הם נדחו מחוגים אלה כי לא נותרו מספיק מקומות פנויים - ובכך נפגע העיקרון ולפיו כל אדם זכאי להתייחסות על-פי כישוריו ועל-פי הישגיו, ולא על-פי השתייכותו הקבוצתית. לעומתם קבוצת העולים, "אנו באנו ארצה", טוענים כי קשיי השפה והקליטה וההבדלים ברקע ההשכלתי אינם מאפשרים להם להתחרות בצורה שווה עם הסטודנטים הוותיקים.

משחק תפקידים:

כל קבוצה תחלק לשתי קבוצות קטנות. כל תת-קבוצה תייצג את אחד הצדדים במחלוקת (קבוצת עניים וקבוצת עשירים, קבוצת חילוניים וקבוצת דתיים, קבוצת עולים וקבוצת ותיקים) - ותנסה לשכנע את הצד האחר בצדקתה.

צפי היעזרו בשאלות הבאות:

- ✓ מהו הפתרון אשר כל צד רוצה בו?
- ✓ האם יש פתרון של פשרה?
- ✓ איזו השפעה יהיה לכל פתרון על החברה? (פתרון של צד אחד בלבד או פתרון של פשרה?)
- ✓ כיצד את/ה היית מושפע/ת מכל אחד מהפתרונות?
- ✓ באיזו חברה הייתם מעדיפים לחיות?

בחנו את הפתרונות שאליהם הגעתם, לאור העקרונות שניסחתם בתרגיל הקודם.

✓ האם העקרונות שלכם ישימים באירועים השונים? הוסיפו עקרונות, או שנו אותם, בהתאם למסקנותיכם.

ניסוח עקרונות

בעקבות העקרונות שהתקבלו עד כה, נסחו מסר קצר: ה"אני מאמין" שלכם לחיים משותפים בחברה רב-גונית.

המסר צריך להיות מנוסח לא באופן כללי ומופשט, אלא באופן מוחשי שניתן יהיה ליישם אותו בחיי היום-יום. למשל: "הדתיים הם מיעוט במדינה, עלינו לאפשר להם לחיות על-פי אמונתם", הוא מסר עדיף בהשוואה ל"הרוב צריך להתחשב במיעוט" שהוא אמירה מופשטת.

הכנת ייצוג חזותי:

הכיתה תכין ייצוג חזותי דו-מימדי (ציור, קולאז', כרוז, הדפס) המבטא את המסר המרכזי עליו הוסכם (ראה הנחיות בנספח).

נספח:

הגלוזית ששלח גיא

גלויה 1

30 בינואר, 2500

מיכיל היקרה,

זהו אני בדרך 10-10. קשה להאמין שרק לפני גישה ימים עוד הייתי גייל. וכעת אני מגרומ או במושב המפנק של הגולית הזקטית בדרכי לטיול הגרמאנים. אני גייב אנקוט את הדאש מכל מה שקורה בארץ: דגימס-הילוניס, שמאל-ימין, אשכנזים-ספרדים, כל הכאן הנה. שכבר נמשך מאלה שנים. אני מת ארואה מקומות אחרים, אפילו אנשים חדשים, אהכיר צורה גייס שונת, גייב אהיות אי-שם ביקום מקום שבו אנשים מצויגים להיות יחד בלי מלחמה, בלי מלוקות, בלי שגאה וכעס. ואני אמצא את המקום הזה. ואחרי איד אפשר להיות אהרג, דבר אהר יהיה אולי קצת קשה - העשששש אהיד.

אהבב גיא

5 בפברואר, 2500
מיכיל שלי,

זה מדהים, פשוט מדהים! קשה לתאר את המקום הזה ואני מה שקורה כאן. כוכב X 315 - הכוכב הירוק.

השמש זורחת כאן כל השנה. הרוח משעשע ורוב האנשים מכינים אפואם כמה שעות ביום כריכה על הרוח החם, גג הדקלים העצומים ירדתי לוח, וזינקתי למים הצלולים, שימי שעות עד שנהייתי רעב - והגולטי אצאת למפש מההוא אכזב. נכרתי שהשארתי את כל הכסף שלי בגולות, עימי אמיון... הגולות לא הייתה שם! שלתי עובדים ושבים איפה גמת המטרה הקרובה. את לא גאמיני - אין פה ככלל מטרה! הם ככלל לא ידעו מה זה... גאמי אך שבכוכב הזה אין ממלה. אין גוקים ולכן אין גם מי שאוכל אותם. כל אחד כאן עושה מה שכל או זה נשמש מגניב... עד שגונבים אך משהו נהרתי לבד. בלי גולות, בלי כגדים, בלי כסף. גאמי כמה שעות של שיטוטים כעדי (כשרק כגד ים אבופי) מצאתי את הגולות גונה בדרך צדדיה כנראה מישהו היה צוקו ארכב, כאופן דרוף. ופשוט השתמש בה. אמזלי. את הכסף לא אקפו. הגולטי והמשיך האלה. קשה להסגיר במקום הזה - כל הזמן צריך לעמוד על המשמר. אני ככלל לא מבין. איד הם מצוימים והגיש והגולטו בלי מגננון שלטוני כלשהו. אולי ככלל זה כולם כל היום רובצים על הרוף. מכאן אני מגיף לראות כמה ירונות יש לנו בבית אמרוה כל הקשיים...

מגששע. גיא

24 באפריל, 2500
מיכיל היקרה,

במקום כמו זה עוד לא הייתי! אני בכוכב 2487 - הכוכב האדום. הוא נקרא כך בשל הגוון האדמדם של שמי. הכוכב הזה נדיר ביותר - ארץ כדאשית יערוה עד עמוסים כעצמי-פרי טרופיים (את יודעת כמה אני אוהב מגנו...!). הרים מושלמים, שקיעות כזבועים שקשה לתאר. באמת משהו גם הערים די מדהימות נגוד רב בין הטבע הפראי לבין הערים המודרניות המצוידות במיטב השכלולים. גשבי שמצאתי את הכוכב המושלם... לפני כמה ימים הגששעתי אסרט טוב. הגשתי לביה-הקולונס הראשון: מה מצויבים? דמכו. בקולונס השני - פנטזיה. כן, של וולט דיסני. משהו הריו מוצר. גיפשי אפשיה לוישה ממברר שאין, יש רק שני בתי-קולונס כעדי הצגה... אז הגולטי על מוציאון - קצת גרובת את גזיק מדי פעם, הגשתי אמוציאון האואמי ומה מצויבים שם? גערובת... כובעים, משהו את הסגרדיו. גרתי אמיון. והשוער הסכיר או את העניין: בכוכב האדום יש שיטת מטרה ייגודית - אפיה כל גוק והגולטה מתקבלים אך ורק בהסכמה פה אחד של כל הגושבים. בהתאם לכך יש גם ועדי-צנזורה עליונה, שמגולטה איפה גומי ימפרסם, אלו סרטים יוקרנו ואלו גערובת יוצגו. גם בנושאים אלה גו. כמובן, העיקרון של ההסכמה המוגולטת קשה להגיש להסכמות מוגולטות, וכך יוצא שההגולטו שמתקבלות הן מהסוג של גערובת הכובעים, גם בטוויזיה יש רק ערוץ אחד לבד. ומוקרנים בו בדרך כולל, רק דברים שאינם שנויים-במחוקק.

האנשים פה די טובים מהמצב הזה...

מגששע עוד יותר. גיא

15 במאי 2500

מיכיל היקרה,

YYY - איזה כוכבו אחרי שאני רוצה להכיר דברים גדשים, ולא יגארגי אצמי כמה הדברים יכולים להיות שונים במקומות אחרים. YYY - הכוכב הכחול - הוא כוכב מטורף אמרי. אקראי כמה ימים להבין. מה הולך פה בכלל נכנסתי למסעדה לאלו צהריים - אין אף מוצרי. כולם האלו אישון! הפעמי אמרתי-ההגירה בעשר בבוקר, ארבע ויזה - אמרו לי שהפקיד שאגראי לזה עובד רק בזוה. ניסיתי לתפוס שינה טובה בזוה אגרי יום עמוס הוויות, ובדיסקוטק הסמוך נעננו מוסיקה מגוישת-אזנויים עד ארבע בבוקר. כאלו-הזמנים משוכים כאן אמרי. כל אגד והשעות שלו הסבירו לי איך זה קרה: אמנם יש כאן שעות-עבודה רשמיות - שמורה עד ארבע - כמו אצלנו, אבל יש שבת אגד. קטן ימסית שהמנגנון הביולוגי של אנשנו בניו כך שהם ערים בזוה וישנים ביום, ככוכב הזה יש עיקרון של ההגבלות ממולטת במיפוט - וכך הדוב הסכים להתגלב בקבוצה הקטנה הזאת, ולכן שעות-העבודה הרשמיות לא הולט עליהם. זה באמת נשמע יפה מאוד ומתגלב. נכון? אבל זה בעייתי מאוד. ההתגבלות במיפוט הזה גורמת לכך שאי-אפשר לתכנן כאן כולם, כי אף פעם אי-אפשר לדעת מי יהיה איתה ומתי, וזה משכשך את הכל. אבל שלא מאפשרים לבטל הקטן ועבוד רק בעבודות מסוימות ולא בכל עבודה שהיא. אוק יסוד מופשט הסיפוסק גבן מאוד פה ככוכב הזה. הווצאה היא בזמן אמיתי. YYY - אני כורח מכאן כמה שיתר מהדו!

קשה באשריך. גיא

20 ביוני 2500

מיכיל היקרה,

הפעמי אכוכב U2 - הכוכב הסגול מקום מוצרי! הכל פה קטן. בהתגלה היה לי קצת קשה להבדיר את זה. עד שפגאמ קטמתי כולם פה קטנים. לא גמדים (אני לא כולו פוטו). אבל הזוכה הממוצעת פה (של המבוגרים) הוא משהו כמו 1.20 מ' והכל בניו בהתאם - הבניינים נמוכים, המכוניות קטנות, הכבישים צרים, אפילו הפגמים יוגר צרים. אנישהו כמוני - 1.85 מ' - זו בעיה. יש כאן גם מקומיים שאינם כה קטנים. לא הדבה. הם מיפוט די מבוטל מבחינה מספרית. גריזים אמיתיים - אבל הם אוק מהתגלבים. מהעם הזה, אם כי הגיים שלהם פה - לא פיקניק! הבעיה היא שבאלו שהדוב נמוכים, זה לא משניין אתם. הולטת פה מתקבלת אפי דעת הדוב. והדוב הולט לבנות אפי הצרכים שלו. זה יוגר ומכוני. זה יוגר יפול. ובסך הכל 10% של האוכלוסייה מרוצים מזה. אני מתחם על הגבוהים, אבל נראה לי שאני הוגידי... יש כאן עוד הדבה דברים מוצרים. כאלו הכל ש"הדוב קובע". אמלתי הדוב כאן הולט שצריך לשרוד שקט מן השעה שמורה בערב ועד השעה שמורה בבוקר, ולכן, יש כאן הרגשה של עוצרי אגרי שמורה בערב...

אמרי כטיל הזה שיש צורות גיים שונות אבל ככל שטח יש ומרוונת, האם יש פגיון? האם קבוצות אנשים בעלי דעות שונות וצרכים מנוגדים יכולות להיות יחד בקהילה אמת כעם אגד? האם זה אפשרי. כיצד?

נראה בקרוב. גיא

מקורות:

ליברליזם - חופש או אנרכיה?

ג'ון לוק גרס כי האדם, מעצם הווייתו, נהנה מהזכות לחופש מלא, ואין לאיש רשות לשלול ממנו זכות טבעית זו... חירות הפרט קודמת לכל התחייבות כלפי המדינה, ואין לאזרח כל התחייבות לציית למדינה הפוגעת בחופש הפרט.

גם ג'ון סטיוארט מיל התייחס לנושא: ההגבלה היחידה שיש להטיל על חופש-פעולתו של היחיד היא אותה הגבלה שתמנע ממנו לעשות מעשה שיפגע בחירויות הזולת.

(על-פי: דמוקרטיה ודיקטטורות במאה ה-20, יח' 1-2, האוניברסיטה הפתוחה, תשמ"ה, 1985)

✓ האם מגבלות נוספות מוטלות על הפרט בחברה - מלבד ההגבלה המונעת ממנו לעשות מעשה שיפגע בחירויות הזולת?

✓ האם ההגבלות המוטלות על הפרט פוגעות בו או עוזרות לו? כיצד?

"הרצון הכללי" - האם הרוב תמיד צודק?

נציגי הזרם הדמוקרטי-רדיקלי ובתוכם רוסו טענו כי הפירוש למושג "דמוקרטיה" [...] הוא "שלטון העם" במובן הקולקטיבי; זהו [...] שלטון למען הכלל והטוב הכללי, ולא-דווקא זה המבטיח את חירויות הפרט. בכל אזרח קיים קורט מן "הרצון הכללי", המבטא את רצונו המכוון לטובת הכלל. ההנחה היא שקיימת אמת לגיטימית אחת, שאותה מייצג "הרצון הכללי". לפי השקפה זאת, הרוב השולט הוא גם הרוב הצודק.

(על-פי: דמוקרטיה ודיקטטורות במאה ה-20, יח' 1-2, האוניברסיטה הפתוחה, תשמ"ה, 1985)

✓ האם הרוב תמיד צודק?

✓ האם המיעוט צריך לקבל, תמיד, את דעת הרוב?

✓ האם הרוב צריך להתחשב במיעוט?

תרבות דמוקרטית - כיצד חיים יחד בחברה הטרוגנית?

[...] מעל לכל, דמוקרטיה היא השקפת-עולם ודרך-התנהגות מתונה וסובלנית. [...] הסובלנות כרוכה בוויכוח חופשי, המבוסס על ההסכמה שחילוקי-דעות מותרים.

[...] דמוקרטיה פירושה תרבות-חיים הסולדת מאלימות, והסכמה חברתית לפתור חילוקי-דעות בדרכי-שלום.

[...] הכרעות המתקבלות ללא אלימות, כרוכות בדרך-כלל בפשרות. אין הן מבוססות על ניצחון מוחלט של דעה אחת, או על כניעה מוחלטת של דעה אחרת. [...] פשרות - בין המפלגות ובתוך המפלגות, בתוך הרוב ובתוך המיעוט ובין הרוב לבין המיעוט.

(על-פי: בנימין נויברגר, הדמוקרטיה המודרנית: שורשים רעיוניים ותפיסות יסוד;

הסדרה: דמוקרטיה ודיקטטורות מאה ה-20, האוניברסיטה הפתוחה, תשמ"ה, 1985)

✓ האם מתקיימת בישראל תרבות דמוקרטית, כפי שהיא מתוארת כאן?

דף הנחיות: צבעי הקשת

הנחיות להכנת ייצוג חזותי דו-ממדי: ציור, כרזה, קולאז', הדפס.

מה הוא ייצוג חזותי?

אמצעי להעברת מסר/רעיון בכתב, בציור, בכרזה, בקולאז', בהדפס או בשילוב ביניהם.

מה היא מטרת הייצוג החזותי?

לבטא מסר של חיים משותפים בחברה רב-גונית.

הנחיות עבודה

1. גודל הייצוג החזותי 50x70 ס"מ.
2. המוצג צריך להופיע ללא כל מסגרת, ולא ייכתבו עליו פרטים שאינם חלק מן המוצג.
3. בנוסף לייצוג עצמו, יש להכין כאפה - לוח שעם (או חומר אחר) - שבו ייכתבו הפרטים הבאים:
 - ◆ שם או כותרת המוצג
 - ◆ המסר המרכזי שהוכן על-ידי הכיתה

ניתן לקיים תחרות בית-ספרית בין הכרזות הכיתתיות ולקיים תערוכה במסגרת האירועים לציון חמש שנים לרצח יצחק רבין.

פרק שלישי

דיאלוג של כבוד

"ענוותנותו של הלל"

רקע

הלל הזקן מופיע, במקורות, כרודף-שלום וכאדם המבטא את האהבה לבריות - לא רק בתפישתו הערכית, אלא גם בהתנהגותו האנושית.

הפעלה זו מציעה ניתוח של דיאלוג (המובא בתלמוד) בין הלל, שהיה נשיא הסנהדרין, לבין אדם שבא להקניט אותו. הדיאלוג מדגים את דברי חכמים, האומרים "לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי". מתוך התנהגותו של הלל, ניתן להצביע על אפיונים משמעותיים של "דיאלוג של כבוד".

מטרה

התלמידים יעמדו על תכונותיו של הלל - ועל האופן שהוא מנהל דיאלוג, למרות הניסיון להקניטו.

מהלך הפעילות

אפשרות א':

1. מבקשים שלושה מתנדבים; הם יוצאים מחוץ לכיתה, מקבלים את הטקסט "ענוותנותו של הלל" (ראו נספח) - ומתבקשים להמחיו באופן המשכנע ביותר (הבעות-פנים, דיבור, שפת-גוף וכד').
2. שאר המשתתפים (הנותרים בחדר-הכיתה) מתחלקים לשלוש קבוצות:
 - א. קבוצה אחת צופה בהלל; על הצפייה להיות מדויקת, ולהתייחס לפרטים.
 - ב. קבוצה שנייה צופה במקניט; על הצפייה להיות מדויקת, ולהתייחס לפרטים.
 - ג. הקבוצה השלישית מתייחסת לשאלות (א' עד ו'), המוצגות להלן (אפשרות ב').
3. כל קבוצה משלוש הקבוצות בוחרת נציג, אשר ידווח למליאה את ממצאי התצפית.
4. סיכום: מה הם האפיונים בהתנהגותו של הלל, שניתן ליישם בשיח עם הזולת - שיח של סובלנות וכבוד?

אפשרות ב':

1. קוראים עם המשתתפים את האגדה התלמודית (ראו נספח)
2. מקיימים דיון בשאלות הבאות:
 - א. כיצד מנסה האדם להקניט את הלל?
 - ב. כיצד מגיב הלל על הניסיונות להקניטו?
 - ג. כיצד מפרש הלל את הסיטואציה?
 - ד. אלו אסטרטגיות נוקט הלל, כדיאלוג עם המקנטר?
 - ה. אלו התנהגויות של הלל הן, לדעתכם, "התנהגויות של כבוד"?
 - ו. מה ניתן ללמוד מההלל על היחס הרצוי כלפי הזולת?
3. מצביעים על האפיונים בהתנהגותו של הלל, שניתן ליישם בשיח עם הזולת - שיח של סובלנות וכבוד:
 - ◆ הלל בוחר לפרש את הסיטואציה כהתעניינות אמיתית ולא כניסיון לקנטרנות.
 - ◆ הלל הוא זה שקובע את ה"מוסיקה" של הדיאלוג; הוא אינו נכנס למאבק עם האדם שמנסה לקנטר אותו.
 - ◆ הלל מגלה סבלנות כלפי המקנטר - אף-על-פי שהזמן הוא ערב שבת, כאשר הלל עסוק בהכנות לקראת השבת.
 - ◆ גישתו של הלל כלפי המקנטר היא של קבלה אמיתית, ללא תנאי, בכך שהוא פונה אליו בתואר "בני".

ענוותנותו של הלל

תנו רבנן: לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי.
מעשה בשני בני-אדם שהמרו זה את זה, אמרו: כל מי שילך ויקיט את הלל - יטול ארבע מאות זוז, אמר אחד מהם: אני אקייטנו.

אותו היום ערב שבת היה, והלל חפף את ראשו. הלך ועבר על פתח ביתו, אמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל? נתעטף ויצא לקראתו. אמר לו: בני, מה אתה מבקש? אמר לו: שאלה יש לי לשאול. אמר לו: שאל בני, שאלו - מפני מה ראשיתן של בבליים סגלגלות? - אמר לו: בני, שאלה גדולה שאלת - מפני שאין להם חיות פקחות.

הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל? נתעטף ויצא לקראתו. אמר לו: בני, מה אתה מבקש? אמר לו: שאלה יש לי לשאול. אמר לו: שאל בני, שאלו - מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות? אמר לו: בני, שאלה גדולה שאלת - מפני שדרין בין החולות.

הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל? נתעטף ויצא לקראתו. אמר לו: בני, מה אתה מבקש? - אמר לו: שאלה יש לי לשאול. - אמר לו: שאל בני, שאלו - מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות? - אמר לו: בני, שאלה גדולה שאלת - מפני שדרין בין בעעי המים.

אמר לו: שאלות הרבה יש לי לשאול, ומתיירא אני שמא תכעוס. נתעטף וישב לפניו. - אמר לו: כל שאלות שיש לך לשאול - שאל. - אמר לו: אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל? - אמר לו: הן. - אמר לו: אם אתה הוא - לא ירבו כמותך בישראל. - אמר לו: בני, מפני מה? - אמר לו: מפני שאיבדתי על ידך ארבע מאות זוז. - אמר לו: הוי זהיר ברוחך, כדי הוא הלל שתאבד על ידו ארבע מאות זוז וארבע מאות זוז - והלל לא יקפיד.

(תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף ל-לא)